

Vánoce

Pracovní list pochází z dílny Ekocentra KOSENKA ve Valašských Kloboukách a je používán při výukových programech na téma Vánoce. Je určen žákům, zejména k opakování a upevnění získaných vědomostí. Doporučujeme nejprve žáky motivovat a prezentovat téma. Vhodné je využít aktivity z ML 41–43, zejména didaktický text.

ÚVOD

„Kateřina ešče poskakuje, Ondřej šak už zakazuje.“ Po poslední „kateřinské“ zábavě začíná **advent, přípravné předvánoční období**. Nastává doba půstu. Nekonají se zábavy ani svatby, dříve to byla doba prázek, draní perí a jiných prací a příběhů.

NA VÁNOCE DLUHÉ NOCE

Z předkřesťanského období dlouho přetrvávala představa, že o dlouhých zimních nocích se přírodní síly dostávají do divokého zápasu a že svět je zaplněn démonickými bytostmi, které jako by porazily slunce. Církev se snažila překrýt tuto pohanskou představu, proto dala ve svém kalendáři pevné místo některým svatým – Barboře, Mikuláši či Lucii. Přesto i do nových křesťanských svátků proniklo mnoho pohanského.

Událost **zimního slunovratu** byla v předkřesťanské době důležitým svátkem. O těchto svátcích bylo nejdůležitější zabezpečit budoucí zdar v hospodářském a rodinném životě. Později se lidové svátky propojily s křesťanskými, ale dodnes máme původ těchto svátků skryt v názvu „Vánoce“, „veliké, posvátné noci“. **Oslava vítězství světla nad temnotou** získala křesťanský smysl, 25. prosince slavíme narození Ježíše Krista.

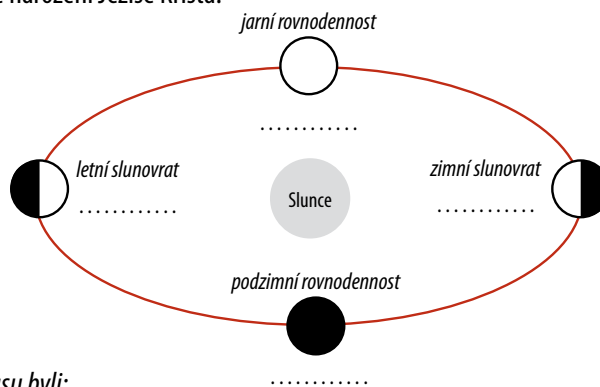
→ Vysvětli, proč jsou na Vánoce dlouhé noci.

Proč jsou letní dny delší než zimní?

Co je zimní slunovrat?

Proč se střídají roční období?

Dopiš k polohám Země příslušné datumy
(21. 3., 21. 6., 23. 9. a 21. 12.).

→ Hlavními postavami obřadních obchůzek předvánočního času byli:

svatý (__. prosinec) a svatá (__. prosinec).

Dříve chodily i bílé oděné „barborky“ (__. prosinec), k tomuto svátku dodnes přetrvává zvyk natrhat
větvíčky, které pak o Vánocích rozkvétají. Když větvíčka o Vánocích rozkvetne, znamená to pro obyvatele domu

ADVENT – ČAS PŮSTU, POKÁNÍ A ROZJÍMÁNÍ

→ Vyrábíte doma nebo ve škole adventní věnec? Jaké materiály používáte? V jakých barvách věnec ladíte? A zapalujete pak postupně o nedělích jednotlivé svíčky?

Adventus – přícházející. Od tohoto latinského slova je odvozen název předvánočního období zvaného advent. Je to doba čtyř týdnů před Vánocemi, která pro křesťany představuje období **očekávání příchodu Spasitele, narození Ježíše Krista**. **Adventní věnce** sice nemají u nás dlouhou tradici, ale dnes jsou již velmi rozšířeným zvykem. Svě počátky mají v Německu v 18. století. Čtyři svíce na věnci znamenají čtyři neděle, čtyři „kroky“ přiblížení ke světlu, k narození Spasitele.

SVATÝ MIKULÁŠ

Večer před svátkem svatého Mikuláše obcházel vesnici či město Mikuláš se svou družinou. Obchůzka maskovaného průvodu s postavou čerta v předvánočním čase je předkřesťanská, postava Mikuláše souvisí až se středověkou úctou k tomuto světcí, která se šířila Evropou od 11. století.

➔ Zjisti, kdy žil svatý Mikuláš, jakého církevního úřadu dosáhl a jakými skupinami lidí je považován za ochránce a patrona.

.....

.....

.....

.....

➔ Popiš nejdůležitější masky mikulášské skupiny: Mikuláše, anděla a čerta. Mají některé z masek své místní zvláštnosti? Odlišují se nějak tyto masky mezi oblastmi (farnostmi) či dokonce vesnicemi? Chodí u vás v mikulášské skupině kromě tří výše uvedených postav ještě další masky?

SVATÁ LUCIE

Luca, Lucka, tajemná strašidelná bytost... Podle juliánského kalendáře, který se užíval do 16. století, byl termínem zimního slunovratu právě 13. prosinec. Účelem obchůzky Lucek je nejen magická ochrana hospodářství před škodou a vlivy zlých sil, ale Lucky také dohlížejí na zákaz zábav a domácích prací v adventu.

Původní zběsilé pohanské průvody spojené s hlomozením, řinčením a maskováním jsou spjaty s kultem zemřelých, s představami o démonicky strašidelné podobě zimy, se ztělesněním dnů zimního slunovratu a úsilím o magické zajištění každodenního života člověka závislého na přírodě.

➔ Zkus namalovat takový zběsilý, hlomozící a řinčící maskovaný průvod nebo nějakou masku.

I. st.
ZŠ

II. st.
ZŠ

RADOSTNÁ ZVĚST: ON TAM LEŽÍ V JESLIČKÁCH

I porodila svého prvorozeného syna, zavinula jej do plenek a položila do jeslí, protože se pro ně nenašlo místo pod střechem. A v té krajině byli pastýři pod širým nebem a v noci se střídali ve hlídkách u svého stáda. Náhle při nich stál anděl Páně. (...) „Hle, zvěstuji vám velikou radost, která bude pro všechny lid. Dnes se vám narodil Spasitel.“ (...) A hned tu bylo s andělem množství nebeských zástupů, kteří takto chválili Boha: „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj mezi lidmi.“

Evangelium svatého Lukáše, kapitola 2., verše 7.–11. a 13.–14.

→ Co je evangelium?

Napiš jména evangelistů, autorů evangelií:,, a

Když se narodil Ježíš v judském Betlémě za dnů krále Heroda, hle, mudrci od východu se objevili v Jeruzalémě a ptali se: „Kde je ten právě narozený král Židů? Viděli jsme na východě jeho hvězdu a přišli jsme se mu poklonit.“ (...) A hle, hvězda, kterou viděli na východě, šla před nimi, až se zastavila nad místem, kde bylo to dítě.

Evangelium svatého Matouše, kapitola 2., verše 1.–2. a 10.

Z evangelií se nedá vyčíst den Kristova narození, jen to, že se narodil v noci. **V literatuře se Kristovo narození většinou datuje na jaro** (28. březen, 19./20. duben, 20./21. květen). Příběh o zrození Spasitele (stanoveném na 25. prosinec) napojila církev na úctu vázanou na zimní slunovrat, který vyjadřuje **vědomí o věčném vítězství života nad smrtí a světla nad tmou**.

→ Víš, co jsou jesle, jesličky?

Kde ležela Judea, judská zem, v jejímž městě Betlémě se Ježíšek narodil?

Je možné i dnes Betlém navštívit, nebo už toto město zaniklo?

Kdo je mudrc?

Chtěl(a) bys, aby ti dárky naděloval Santa Claus? ANO NE

A teď otázka nejtěžší: proč je Ježíš označován za Spasitele?

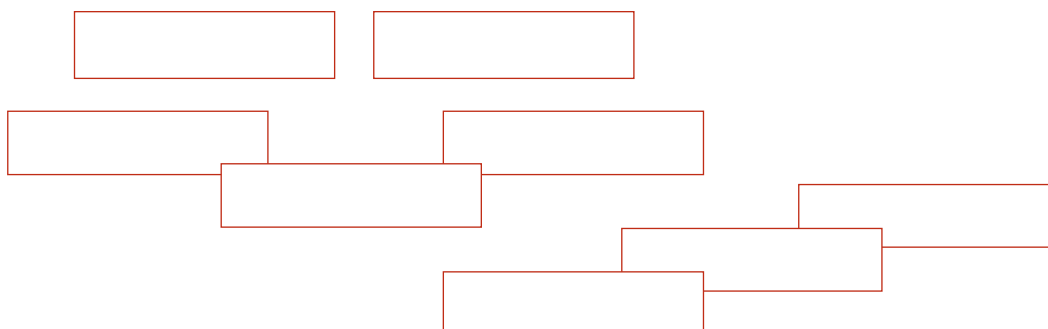
BETLÉM

První jesle u nás stály v 16. století, postavili je příslušníci jezuitského řádu, v kostelích se běžně objevovaly až v 18. století. V 19. století obliba jesliček vyvrcholila: chtěli je mít v každém domě.

→ Rozestav (dopiš) postavy u jesliček: svatá rodina – Panna Marie, svatý Josef a Ježíšek; zvířata v chlévě – oslík a volek; tři králové s dary (dopiš jejich jména); anděl s biblickým citátem „Sláva na výsostech Bohu“. Dokresli hvězdu ocas, aby byla nasměrována správně. Nalevo od jesliček můžeš dokreslit pastýře s ovečkou.

Gloria in excelsis Deo

KOLEDA

„Štědrý večer nastal, koledu přichystal.
Panímámo, vstaňte, koledu nám dajte.
Panímáma vstala, koledu nám dala.“

→ Jaké znáš vánoční koledy?

Když ti někdo řekne „Ty si koleduješ!“, čeká tě něco dobrého?

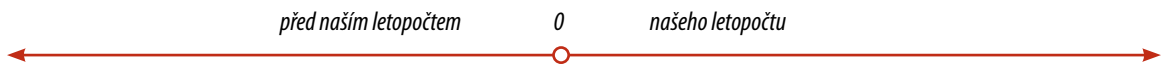
Název koleda se odvozuje od lednových starořímských slavností, obchůzky, která měla přinést štěstí a blaho v hospodářském a rodinném životě. **Koledou nebyla ale jen obchůzka, ale i dary**, které se při ní nadělovaly, **a také písně a říkadla s tím spojené. Koleda obsahuje přání všeho dobrého:** zdraví, štěstí, požehnání, úrody na poli, hojnosti dobytka v chlévě. Vedle těchto starých koled vznikaly i koledy s křesťanskou tematikou, koledy oslavující cestu do Betléma, nocování ve chlévě, narození Spasitele, anděly i pastýře klanějící se děťátku.

JEŽÍŠEK

Obdarovávání dětí je typické pro celé období „svatých nocí“ (dárky nadělovali i „barborky“ a Mikuláš). Dárky děti dostávaly přímo do rukou nebo do punčochy, do boty či za okno. V německých zemích se v 16. století, v období, kdy byla snaha potírat kult světců, namísto mikulášských nadělek začaly objevovat dary zvané Ježíšek. Pod těmito vlivy se Vánoce začaly měnit ve svátky obdarovávání. Ježíšek tak měl přebrat roli Mikuláše.

→ Od roku narození Ježíška, byť pravděpodobně kdysi nepřesně vypočítaného, dodnes počítáme náš letopočet.

Počítej: Ježíšek se narodil před lety.

VÁNOČNÍ STROMEK

Lidé si v době vánočních svátků vždy zdobili svá obydlí větvemi jehličnatých stromů, někdy si tyto větve zdobili pentlemi, obrázky či papírovými růžemi. Vánoční zeleň plnila blahonosné a ochranné funkce. Vánoční stromek si poprvé začali stavět v německých městech koncem 16. století, v Čechách se první stromeček objevil až před 200 lety. Na Valašsku byl vánoční stromek ještě před sto lety velkou vzácností. Stromky se zavěšovaly u stropu nebo stály na stole v jizbě.

→ Úklid a velké přípravy. Zdobení stromečku, cukroví, vánočka (slyšíš?), oplatka s medem, rybí polévka, smažený kapr, první hvězdička, zlaté prasátko, jmelí, šupinka v peněžence, rozdělování dárků, ořechové skořápky se svíčkou plující na vodě, rozkrojené jablíčko, půlnoční mše...

Jaký je štědrovečerní jídelníček u vás doma? Jaké štědrovečerní zvyky dodržujete?

MY TŘI KRÁLOVÉ JDEME K VÁM

→ Dopiš písmena, jimiž začínají jména tří králů, a letopočet příštího roku.

Veselé Vánoce a šťastný nový rok!